

se est, ut illæ abstrahant a tali materialitate, requiritur ergo organum nudum, ac purum, atque adeo denudatae sint omnino a natura talis objecti, quæ ratio in potentiis spiritualibus non procedit, cum omnem abstractionem necessariam ad cognoscendum habeant. Et deservire hæc ratio potest Aristotelii ad probandum intellectum non esse corporeum : cum enim hoc comprehendat sub objecto suo omnia corpora, magis abstrahere debet a materia, quam corpus omne : quod non fieret nisi ascendendo ad gradum rerum immaterialium. Probat quoque ratio de secundo modo, nimirum potentiam cognoscitivam materialem debere quoque denudatam esse ab objecto suo, ita ut hujus pars nulla ei hæreat, alias talis potentia imperfecta esset, ac nimis materialis, proindeque minime idonea ad percipiendum alia partialia objecta.

33. *Quid de tertio.* — *Concluditur explicatio proloquis Aristotelici in dubio posito num. 29.* — Tertius denique modus impediret etiam potentiam : ubi advertendum in organo potentiae materialis posse considerari tum id, in quo adæquate subjectatur potentia, tum cætera omnia, que circumstant ipsum organum, atque ad tuendum illud, conservandumque ordinantur, ut in visu, totus quidem oculus potest dici organum : adæquatum tamen sola est pupilla, reliqua vero ad protectionem illius sunt ordinata : igitur proloquium illud locum habet in organo adæquato potentiae, nam si in illo esset aliiquid objecti, impediret sane cognitionem aliorum, non tamen si esset in partibus circumstantibus : sic de facto in oculo sunt colores, qui nihil obstant visioni, eo quia non existunt in adæquato organo : de qua re inferius cum de potentia visus agetur. Ratio autem cur juxta dictum tertium modum objectum existens in organo impediret actum, ea est, quia vel simul cum aliis objectis immutaret potentiam, atque ita impediret puram immutationem aliorum, quemadmodum color existens in medio, vel sapor impedit sensationem objecti, quia nimis potentiam simul cum aliis immutat, ac per eamdem lineam : quo fit, ut species mixtae, et multiplices imprimantur, nequeatque proinde potentia distincte cognoscere : imo aliquando objectum sic existens in potentia, seu organo, impediret omnino cognitionem aliorum, quia impediret immutationem ab eis faciendam, ut de facto contingit in tactu, sicut suo loco explicabimus. Denique quamvis immutatio sit intentionalis, est nihilominus virtualiter saltem assimilativa ipsius potentiae, atque organi :

requiritur ergo organum nudum, ac purum, ut sit aptum specierum receptaculum : sic ergo verificatur Aristotelis effatum in potentiis materialibus, in spiritualibus autem minime : et ideo in eis intus existens non prohibet extraneum. Et per hæc patet solutio argumenti supra facti in num. 29.

34. *Tertium dubium.* — *Resolutio.* — *Ejus ratio ex Cajetano non placet.* — Tertium dubium est circa eamdem secundam conclusionem, nam si objectum cognoscitivæ potentiae tantum intentionaliter immutat potentiam, profecto objectum cognoscibile, quantumvis excellens, potentiam non corrumpt, quod est contra experientiam, sonus enim excellens corruptit auditum, et visible lucidissimum disgregando visum lœdit, quod etiam testatur Aristoteles, lib. 2, de Anima, text. 123, et lib. 3, text. 143. Respondendum objectum cognoscibile quantumvis perfectum non lœdere, imo perficere potentiam intellectualis, cum sit incorruptibilis, quod notavit Aristoteles, lib. 3, cap. 4, at vero sensitivam corrumpere, quia species sensibilis (ait Cajetanus, lib. 2, cap. 12), proportionem requirit cum sensu, quam si excedat, ipsum corrumpit. Sed ratio hæc non satisficit, quia species intentionales non alterant potentias secundum esse naturale, unde interiores sensus nunquam corrumpunt. Et ratio est, quia lœsio sensus potissime fit in subiecto organo, ipsa vero potentia de se invariabilis est, donec corrumpatur, quia nec intendi potest, nec remitti : organum igitur ex eo lœditur, quia ejus temperamentum solvit aut per alterationem alicujus qualitatis primæ, nam in proportione earum consistit, aut ex violenta aliqua divisione organi, quam alterationem, aut divisionem species intentionales causare nequeunt, ac proinde nec lœsionem in sensu.

35. *Vera dubii resolutio.* — Et ideo dicendum est objectum, ut cognoscibile, semper quidem esse perfectivum potentiae, quia tantum intentionaliter immutat illam, atque ex vi hujus actionis ipsam semper perficere, contingere autem non raro, ut tali actioni conjungantur materialis et physica actio, ratione cuius sensible corruptit sensum, sic in tactu admisetur actio primarum qualitatum, et in gustu similiiter, in olfactu quoque actio caloris intervenit, cum exhalatio odorifera sit nimis calida, ut videbimus suo loco in auditu : deinde miscetur vehemens aeris commotio, quæ dolorem causat pulsando auditum, oculos vero quamvis colores non lœdant, quod activi non

sint, ibi tamen aliquando miscetur actio vaporis nocivi a re visa emissi, actio quoque realis lucis vehementis nocet, unde res albæ, quia in eis major est lucis repercussio, magis nocent visui, quam alia colorata, ac visus inter cæteros sensus lœditur facilius, quia est delicatissimi organi. Addendum tamen, aliquando potentiam cognoscitivam materiale lœdi non tam ex actione objecti, quam ex continuata actione, sic visus flaccescit attente videndo, imaginatio assidue operando, ac fortasse præ omnibus ambo, quia perfectiores sensus sunt, attentionemque requirunt majorem, et visus specialiter, quia ut exacte videat fixum esse oportet, cum tamen de se nimium mobilis sit. Quare dum intente figitur, distensio nervorum sequitur, et dolor, vel lassitudine : ac major in rem minimam intendendo, quia ad hoc major oculorum defixio postulatur. Ad argumentum ergo respondetur, objectum cognoscibile, quantumvis excellens, si tantum immutaret potentiam in ratione cognoscibilis, nunquam illam ob id corrupturum, secus autem si illam alia actione immutaret, ut diximus.

CAPUT III.

UTRUM ACTUS POTENTIÆ COGNOSCITIVÆ SIT ALIQUID DISTINCTUM AB SPECIE.

1. *Prima opinio negans ejusque sensus.* — *Fundamentum ejus.* — Dicimus de objecto cognoscibili : sequitur ut de actu dicamus, de quo primo videndum est, quid sit, postea quomodo fiat, et quid producat : est ergo in quæstione proposita opinio quorundam asserentium actum cognoscendi non esse qualitatem distinctam a potentia et specie, sed esse solam ejus receptionem vitalem. Quam opinionem sic explicant. Nam species dupliciter potest recipi in potentia, uno modo quasi mortuo, quando scilicet potentia non attendit receptionem speciei : sic species imprimitur oculo, quando ad alia attendentes nihil videmus. Dicitur autem talis receptione mortua, quia illo modo etiam recipitur in speculo : tunc ergo omnes convenient actum cognoscendi distinctum esse ab hac receptione speciei, quod etiam in sensibus interioribus, et intellectu patet, ubi species manent absque actuali cognitione. Alio vero modo, vitali nimis, recipitur in potentia species, quando anima attendit, quæ quidem attentio non est distinctum aliud ab anima et potentia, sed modus illius : hanc igitur vitalem receptionem speciei volunt dicti auctores esse

III.

2. *Vera sententia affirmans.* — Opposita nihilominus sententia est mihi certa, actum cognoscendi esse specialem qualitatem realiter distinctam a potentia etiam per speciem informatam. Est communissima in lib. 2, de Anima, cap. 5, ubi Philoponus, Themistius, Simplicius, et alii expositores, idemque Themistius, lib. 3, cap. 15, pronuntiat notionem esse animæ actionem : et de memoria et reminiscencia, c. 11, imaginationem non esse impressionem speciei. Alexander quoque 1, de Anima, cap. 11 et 19, aperte distinguit receptionem a receptione speciei. Commentator, libro secundo, text. 149, Galenus 7, de Placitis, cap. 14, Gregorius Nyssenus de Viribus animæ, cap. 1 et 4, Nemesius, lib. de natura Hominis, cap. 4, idem sentit S. Thomas passim specialiter de veritate, quæst. 8, quodl. 7, a. 2, et locis statim citandis, Capreolus, in 1, d. 35, quæst. 1, concl. 3,

et in 3, dist. 14, et in 4, dist. 49, quæst. 1, concl. 1, Ferrarius 1, contra Gentes, cap. 44 et 45, et lib. 2, cap. 47. Cajetanus etiam sibi contrarius, 1 part., quæst. 12, art. 5 et 11, aperte distinguit actum cognoscendi a receptione speciei, idem præstat, quæst. 14, art. 1, quæst. 17 et 18 et 55, articul. 3 et 56, art. 1, 79 et 80, art. 2 et 85, art. 4, in eadem sententia est Scotus, quam late prosequitur Gregorius, in 2, d. 7, quæst. 2, Zimara, theorematem 124.

3. *Probatur quoad distinctionem cognitionis ab specie contra Cajetanum.* — Et ratione arguitur. Nam si actus cognoscendi non est distincta entitas, ultra potentiam, aut speciem, certe cum altera identificatur : utrumque autem est falsum : ergo, etc. Respondet Cajetanus identificari cum specie, quod ita refellitur, nam potentia comparatur ad speciem, ut receptiva : ad actum vero cognitionis ut activa : impossibile est ergo actum esse idem cum specie. Major patet, quia potentia solum recipit speciem, non producit, ut Aristoteles supra testatur in text. 138 et 139, et merito, si quidem objectum solum est, quod producit speciem in sensu, ut in sequentibus videbimus. Probatur deinde minor. Nam de ratione actionis vitalis est, ut fiat a principio intrinseco activo : si autem actus cognitionis esset idem cum specie, fieret ab objecto, præsertim in externis sensibus. Unde Aristoteles, in libro de Sensib. et sensu, c. 2, reprehendit Democritum astruentem visionem esse imaginem, id est, speciem, ut S. Thomas ibidem exposuit.

4. *Probatur ulterius quoad distinctionem a potentia contra alios multiplici ratione naturali.* — Quod etiam actus cognitionis non sit idem cum potentia, ut alii maluerunt, probatur, explicando prius intentum : aiunt enim autores cognitionem consistere in vitali attentione minime distincta realiter a potentia, sed modaliter tantum, idque sufficere, ut ab illa fiat effective sicut etiam animalcum effective se movet, nihil realiter distinctum a seipso efficit. Contra hoc igitur argumentor multipliciter. Primo, si actio cognoscendi esset animæ attention, identificaretur potius cum ipsa anima, quam cum potentia, imo superflua esset distincta potentia, atque ita anima ipsa esset potentia, et operatio, quod repugnat rationi creaturae. Secundo, quia jam sensatio esset idem cum anima, atque adeo acto esset animæ propria, et non conjuncti, consequenterque spiritualis esset, ac rei subsistentis, brutisque repugnans. Tertio ad hujusmodi attentionem

receptio specierum non requiritur, attendimus enim etiamsi speciem non recipiamus, veluti cum expectamus, an aliquid audire possimus, quia scilicet ad attendendum sat est expeditos esse, ac aliis actionibus vacuos. Ex quo ulterius sequitur, primo, si auditio sola est attentio, jam tunc ex parte animæ factum esse quidquid ad audiendum requiritur, nec tamen audire, ac postea sine nova efficientia auditinem dari. Sequitur secundo posita attentione ex parte animæ, atque objecto sonante, fore ut absque ulla multiplicatione specierum audiatur : siquidem auditiva actio, scilicet attentio, jam preerat, objectumque similiter : nihil autem aliud est necessarium, juxta adversarios, idemque argumentum urgetur in visu. Nam præsente objecto visibili anima sine specie potest attendere, atque adeo videre : redundabit ergo species. Quarto : aut visio est attentio ad objectum in se, aut ad immutationem, quam ipsum facit in potentia. Si primum : sane ad cognoscendum non requiritur immutatio, cum possit visus attendere absque specie, ut est explicatum. Secundum vero est impossibile, cum immutatio intentionalis neutiquam sentitur : ergo ex vi attentionis ad illam, objectum non percipietur. Accedit, quod de intellectu saltem explicari nequeat dicta sententia : hec enim potentia apprehendit et judicat, componit et discurret sciendo, opinando, errando, etc., incredibile autem est hosce actus omnes ipsummet esse intellectum, aut speciem : quocirca quæ de talibus actibus experimur aperte ostendunt veritatem conclusionis.

5. *Probatur tandem ex iis quæ fides docet.* — Ea etiam, quæ fides docet, idem ostendunt : intelliguntur enim multo facilius, positis actibus realiter distincta a potentia et speciebus. Nam secundum fidem in intellectu nostro actus danfur supernaturales credendi, quos intellectus habere nequit suis viribus, ipso etiam objecto supernaturali sufficienter proposito. In patria quoque actus videntis Deum supernaturalis est, ad quem secundum fidem ponitur lumen gloriæ necessarium : qua ergo ratione intelligi potest ejusmodi actus, ipsum esse intellectum, aut speciem? Eadem autem ratio est de uno actu, vel potentia, atque de omnibus : concludendum igitur actum cognitionis esse veram qualitatem, contra quam si quæ fuerint argumenta sequenti capite diluentur, allata vero ex Aristotele, D. Augustino, et D. Thoma, in numero primo, intelligenda sunt causaliter, non formaliter.

CAPUT IV.

UTRUM ACTUS COGNOSCENDI FIAT A POTENTIA IN QUA RECEPITUR SIMUL CUM SPECIE.

1. *Prima sententia negans.* — Diximus de entitate actionis cognoscitivæ, dicendum sequitur de principio, a quo fit, quod etiam ex parte pertinet ad cognitionem ipsius potentiae. In hac ergo quæstione varie sunt opiniones : quidam dixerunt in omni virtute cognoscente esse distinguendas duas potentias, aliam mere activam actus cognoscendi, aliam receptivam illius, atque adeo sensum dari alium agentem et patientem alium, intellectumque similiter. Ita Jandunus, secundo de Anima, quæst. 16, et tractatu de Intellectu agente, qui hoc tribuit Commentatori, idem sensit Apollinaris, q. 11 et 13, qui forte nituntur illo effato, quod idem secundum eamdem potentiam simul agere et recipere non valeat.

2. *Improbatur dupliciter.* — Hæc opinio est omnino improbabilis. Primo, quoniam impossibile est actionem immanentem recipi in una potentia, et fieri ab altera. Secundo interrogo, quænam potentia cognoscit, an quæ efficit actum, anne que recipit. Non quæ recipit tantum, cum cognoscere sit vitaliter operari : si fingas Deum intra potentiam immittere entitatem actus, ipsa potentia nihil agente, in eo certe eventu, nihil ipsa cognoscat, cum primum principium in hac materia sit vitalem actionem intrinsecum includere processum effectivum ab agente, ideo enim vivere res dicuntur, quæ intra se habet principium actionis. Nec etiam cognoscit potentia, quæ tantum agit, namque cognitio intrinsecus actus est potentiae cognoscitivæ : ergo impossibile est illam potentiam cognoscere, quæ actu cognitionis non informatur : impossibile ergo est in cognitione agere, ac recipere, separari omnino, diversisque potentias tribui.

3. *Secunda sententia etiam negans aliter.* — *Resupnitur.* — Ex his improbat alia opinio asserens potentiam cognoscentem non efficere actum, sed ab objecto illum recipere. Ita de sensibus affirmant Paulus Venetus et Nyphus citati, cap. præcedenti, n. 1, idemque putat de intellectu Godfredus, (ut refert Scotus in 1, distinction. 3, q. 7, § *Alia est opinio*), dicens intellectu cognitionem fieri ab objecto medio phantasmate illustrato, lumine intellectus agentis : cuius opinionis fundamentum idem est, ac prioris opinionis, et argumenta etiam contra illam facta hic militant, imo fortiora, quod scilicet

jam cognitio esset ab extrinseco, ac mera cognoscens potentiae passio, aliunde transiens actio : rursum objectum potius diceretur cognoscere. Denique cum cognitio qualitas perfecta sit, produci non potest ab imperfecto objecto, potissime intellectio, quæ spiritualis qualitas est, phantasma autem materialis, nec phantasmatis illuminatio prodesse potest, ut pote ficta et tenebris plena, de quo infra.

4. *Tertia sententia varie a Thomistis explicata.* — Simili fere modo improbanda est alia opinio statuens actum cognoscendi fieri a potentia specie informata, ita tamen ut potentia ex se nullam activitatem habeat, sed tota ratio efficiendi sit species, quemadmodum aquæ calidæ tota calefaciendi ratio est calor. Hanc opinionem sic expositam tribuit Scotus S. Thomæ, quam certe indicat, 1. p., q. 56, art. 1, et q. 79, a. 3, ad primum, et q. 85, a. 2, ad tertium, et aliis locis, fuitque opinio Alberti, Summa de homine, de potentia sensuum, quamvis specialiter de sensibus loquatur. Accedit Thienensis 2, de Anima, text. 72, et Javelus, q. 22, quantum ad sensus attinet, quamvis 1. 3, aliter sentiat de intellectu. Eamdem fere opinionem habet Cajetanus, 1 part., q. 14, a. 1, q. 79, a. 2, q. 87, a. 1, quamvis aliter rem explicet, dicens cognoscentem potentiam per speciem fieri ipsum cognoscibile, atque ita factam elicere actum, ac licet tota ratio agendi sit ab specie, tribui nihilominus potentiae, quatenus facta est ipsum cognoscibile.

5. *Impugnatur.* — Contra hanc opinionem utcumque expositam procedunt argumenta facta contra præcedentes, cum fateatur etiam potentiam non habere ex se activitatem ad actum cognitionis : non ergo actus ille procedet a principio intrinseco activo, sed tantum ab extrinseco, quod est species : sic enim calefactio ab aqua non procedit active tanquam a principio intrinseco ; est autem hoc contra rationem actus vitalis : ergo, etc. Et confirmatur : nam si potentia cognoscens non concurredit active : ergo neque anima concurret, quia non nisi cum potentia operatur : non est ergo anima principium cognoscendi, quod est evidenter falsum, et contra Aristotelem, lib. 2, cap. 2. Confirmatur præterea : nam si sola species esset tota ratio agendi, naturaliter ageret, ac adeo ea posita in potentia naturaliter sequeretur actio. Consequens est contra experientiam, quia licet recipiatur in oculis species, non continuo sequitur visio, si non detur attentio. Unde sœpe diversi homines easdem